

משמעת והצבת גבולות

ההגה של הבית

האהבה היא הבניין של הבית; הכבוד וההערכה הם שמוני הסיכה, ואילו המשמעת היא ההגה של הבית - כוח השליטה והכיוון. התשתית היסודית לבניין החינוך תלוי אפוא ביצירת אווירה משמעתית יציבה בבית.

תפקיד המשמעת הוא השלטת סדר ומשטר בחיי היום יום בבית באמצעות מערכת הגיונית של חוקים קבועים ומחייבים. בבית כזה יהיה ברור, שנאשר ההורים פוסקים את פסקם - זוהי המילה האחרונה!

כמידת הצלחתנו לייסד משמעת בבית, תהינה תוצאות החינוך בו: בית המצטיין בקבלת מרות, יניב פירות חינוכיים למופת, ואילו בהיעדר המשמעת יצמחו חלילה גידולי פרא.

המשמעת אינה רק מכשיר חינוכי פרקטי, אלא ערך מוסרי חשוב, הנחוץ לכל אדם באשר הוא אדם. מצד אחד אכן העצמאות הינה תכונה חשובה ביותר, אך כל אדם מן היישוב חייב גם לקבל מרות ולהרגיל את עצמו לציית.

ויותר מכך בעם היהודי, אשר ברגע היום לעם הכריזו את ההכרזה הנצחית האדירה: "נעשה ונשמע!" - לפני שנשמע ונבין ונחליט - נעשה.

את תכונות הציות לד' ולתורתו קונים בראש ובראשונה בבית. ילד שקיבל הרגלי משמעת נאותים, יוכל להתמודד בהצלחה בגיל ההתבגרות עם פיתויים וניסיונות הנוגדים את דרך התורה. ההרגל לכופף את רצונו מפני רצון זולתו, יעניק לו את העוז להתנגד ליצרו הרע ולשלוט במעשיו. (הרב משה קלצקין / ביני לבני חלק א)

הצבת גבולות – החל מן הגיל הרך

השלב הראשון בחינוך הוא להרגילו למשמעת, ובהרגל זה מוכרחים להתחיל בטרם הילד מבין משהו. יש להרגיל אותו לדחות את כל שאיפותיו ובקשותיו מפני רצון מחנכיו, וללמדו לבטל רצונו בפני רצון עילאי יותר.

רק הורים סכלים מצייתים לילדם בשנתיים הראשונות של חייו, מתענגים במעשיו "הרעים" ונותנים לו כל מה שהוא רוצה, אך ורק כדי שהוא לא יצעק. הורים אלו אינם מבינים שהילד יסבול מחוסר חינוך זה במשך כל ימי חייו.

מי שיקבל פקודות מילדו במשך השנתיים הראשונות של חייו, אל יחשוב שהוא יוכל להפוך את התפקידים פתאום בשנותיו השלישית והרביעית. ילד שלא הורגל למשמעת וציות, לא יוכל פתאום בגיל מאוחר יותר להתחיל בביטול רצונו המפותח לעקשנות, מפני רצונו ושאיפתו. (רבי שמשון רפאל הירש / יסודות החינוך א)

ילד עד גיל שנה הריהו כמלך. כך אומרים חז"ל (תנחומא פקודי א): "הכל שואלין בשלומו... ומחבקין ומנשקין אותו". אין זו סתירה לצורך להציב לו גבולות. גם במלך יש ויש - יש מלך המושל בכיפה ועושה ככל העולה על דעתו, ויש מלך בעל משטר וחוקה.

גם ל"מלך" הקטן נחוצים משטר וחוקה המותאמים לו, ועל ההורים להעניק לו זאת מיד עם היוולדו. עליהם להקנות לו קבלת מרות והרגל לסדרים. הרגלים אלה חשובים ביותר להתפתחותו הכללית בהמשך, וזהו הבסיס להקנות לו, לכשיתבגר, ציות לתורה ולמצוות. (רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך)

המשמעת ככלי בחינוך

צריך לדעת בדרך החינוך את הדרך הממוצעת. מחד לא להלחץ יותר מדי, ומאידך לא לפנק יותר מדי. על ההורים להשקיע הרבה בקשר של אהבה עם הילדים, שתהיה אווירה נעימה ופתוחה בין האב והאם לילדיהם.

אמנם בודאי, על ההורים להיות סמכות שהילדים חייבים להישמע להם בכל, ואפילו כשהילד אינו מבין את הסיבה של הוראת הוריו.

לא צריך כל דבר להסביר לילד. היום נהיה מצב שחושבים שכל דבר צריך "להסביר" לו שיבין את זה, וכך נקבע אצלו כאילו לא צריך לעשות דבר שאינו מבין. צריך לחנך את הילד ולהרגיל שגם מה שהוא אינו מבין, הוא צריך לעשות כפי שהוריו ומוריו מורים לו לעשות.

כמו כן יש לתת לו את הידיעה הזו, שלא כל דבר הוא יכול להבין. (רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל)

הגר"א כותב באגרתו: "ועיקר הכל [בחינוך]... שיצייתו ויכבדו אותך ולא ימי ולכל הגדולים מהם".

אין לוותר על יחס של כבוד מצד הילד למחנכיו, וקבלת ההנהגה של ההורים. ספר משלי, שכולו מוסר אב לבן, פותח במילים "שמע בני מוסר אביך". מצב השמיעה והקבלה מהאב הוא ראשית התעלות הבן.

יש להקפיד שההורים יידעו על פעולות הילדים בחברה, על סדר יומם, ודברים משמעותיים לא ייעשו אלא בהסכמתם. (הרב שלנדר / אוהל יעקב ולאה)

יש להרגיל את הילד כבר בשנתו הראשונה והשנייה לסדרים: סדרי אכילה, סדרי שינה וכדומה, וזאת בד בבד עם יצירת קשר נכון בין האם לילדה.

על הילד לדעת שבשעה 7:00, למשל, עליו להיות במיטה, ואז מסתיים היום. לא התינוק הוא הקובע את סדרי הבית, אלא עליו להתאים עצמו לסדרי הבית הנקבעים על ידי ההורים. אמנם בתחילה הרגל זה קשה, אך התועלת היא כפולה: הילד מתחנך לסדרים בריאים, ועם זאת כבר מגיל צעיר הוא קולט, שלא ישיג את כל שליבו חפץ. (רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך)

אם הילד אינו עושה תיכף מה שנדרש לעשות, אין להענישו תיכף, אלא יש להעמידו על חובתו בתקיפות שקטה.

אין להשתמש בכוח, כגון "אל תצא החוצה", וסוגרים בפניו את הדלת. ילד צריך להתרגל להבין, שגם אם הדלת נשארה פתוחה, עליו לא לצאת בגלל הציווי, ולא בגלל שנעלו את הדלת לפניו. "לא תוכל - לית לך רשו [אין לך רשות]!" (הרב ש' וולבה / עלי שור, חלק א)